

VENCHUR KAPITALI IQTISODIYOTNI INNOVASION RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA

Chulliyev Suhrob Rabbonaqlovich

Navoiy davlat pedagogika instituti, Geografiya va iqtisodiy bilim asoslari
kafedrasida katta o'qituvchisi

suhrobchulliyev@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada venchur kapitalining afzalligi, funksiyalari va o'ziga xos xususiyatlari nazariy jihatdan tadqiq qilindi. Uning iqtisodiyotda innovatsiyalarni moliyalashtirishdagi roli o'rganildi.

Tayanch so'zlar: Venchur investitsiya, venchur kapitali, innovatsiya, risk.

АННОТАЦИЯ

В статье теоретически исследуются преимущества, функции и особенности венчурного капитала. Изучена его роль в финансировании инноваций в экономике.

Ключевые слова Венчурные инвестиции, венчурный капитал, инновации, риск.

ABSTRACT

This article theoretically explores the advantages, functions and specific features of venture capital. Its role in financing innovation in the economy has been studied.

Keywords Venture investment, venture capital, innovation, risk.

KIRISH

Zamonaviy sharoitlarda innovatsion faoliyatni rivojlantirishga kapital oqimini ta'minlashga qodir innovatsiyalarni moliyalashtirishning asosiy manbai venchur investitsiyalari hisoblanadi. Rivojlangan mamlakatlar venchur kapitalidan innovatsiyalarni moliyalashtirish vositasi sifatida foydalanib samarali natijalarga erishgan.

O'zbekiston uchun venchur kapitali orqali moliyalashtirish sinalmagan soha hisoblanadi. Mamlakatda faol tadbirkorlik va innovatsion faoliyatni rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yanada yaxshilashga to'sqinlik qiluvchi bir qator tizimli muammolar mavjudligi ularning yechimi bo'yicha hukumat tomonidan bir qator qaror va farmonlarining ishlab chiqilishiga olib keldi.

Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 22 yanvardagi "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor

yoʻnalishi boʻyicha Harakatlar strategiyasini "Faol tadbirkorlik, innovatsion gʻoyalar va texnologiyalarni qoʻllab-quvvatlash yili"da amalga oshirishga oid Davlat dasturi toʻgʻrisida"gi PF-5308-son farmoni, "Faol tadbirkorlik va innovatsion faoliyatni rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yaratish boʻyicha qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida"gi 2018 yil 5 maydagi PQ-3697-sonli qarorining, 2018 yil 21 sentyabrdagi PF-5544-sonli farmoniga asosan 2019-2021 yillarda Oʻzbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasi qabul qilinishi, Innovatsion rivojlanish va novatorlik gʻoyalarini qoʻllab-quvvatlash jamgʻarmasi shakllantirilishi mazkur yoʻnalishdagi muhim bosqichlardan biri boʻldi.

Mazkur tadqiqotimizning maqsadi, Oʻzbekiston innovatsion iqtisodiyotini rivojlantirishda venchur kapitalidan foydalanish amaliyotining afzalliklarini oʻrganish, tahlil qilish, venchur moliyalash samaradorligini oshirishga qaratilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI (LITERATURE REVIEW)

Venchur kapitaliga aniq bir yondashuv, uning foyda olish uchun tadbirkorlik faoliyatida qoʻllaniladigan venchur kapitalining pul shaklidagi qiymati ifodasining oʻsishini koʻrsatuvchi taʼrif 20-asrning mashhur iqtisodchilari boʻlgan Dj.M.Keyns va Dj.R.Xiks [1,2] ishlarida oʻz ifodasini topgan.

Y.V. Vranovich va O.Y. Michurinalar tadqiqot ishida venchur kapitalini iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning instrumenti sifatida qarashgan. [17]

M.A. Fedotov [5] oʻz ishida venchur moliyalashtirishni innovatsion rivojlanishning asosiy omili sifatida taʼriflagan.

Oʻzbekistonlik olimlar O.M. Abdullayev, A.A. Fattaxov, K.Axmedovlar [6] oʻz ishlarida venchurli kapitalni firmaning innovatsion faoliyatini tijorat asosida moliyalashtirishning manbalaridan biri sifatida qarashgan.

D.Gʻ. Gʻozibekov [7] oʻz tadqiqot ishida venchur kapitalni katta risklar bilan bogʻliq boʻlgan, yangi faoliyat sohalarida yangi aksiyalar chiqarish deb talqin qilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI (RESEARCH METHODOLOGY)

Mazkur maqolada venchur kapitali tushunchasini va uning oʻziga xos xususiyatlarini tahlil qilish, qiyoslash, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR (ANALYSIS AND RESULTS)

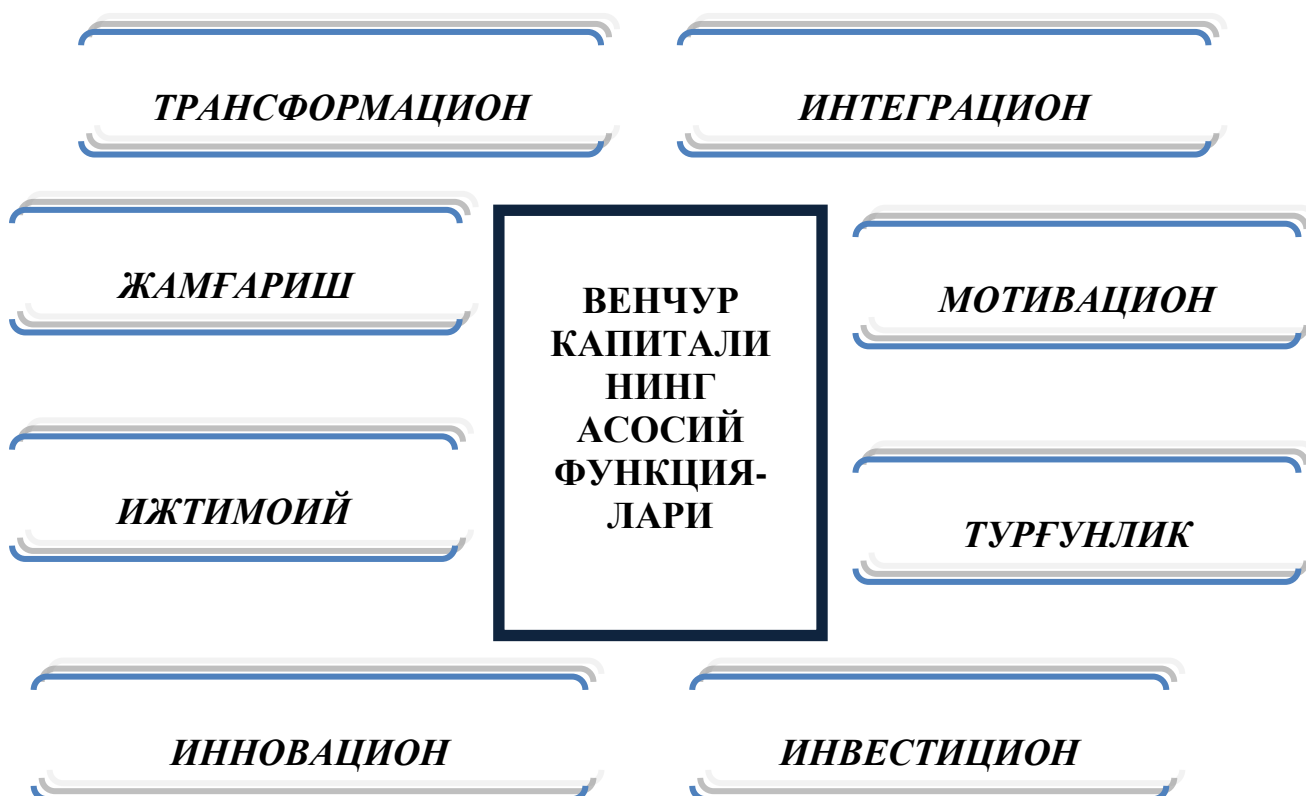
Zamonaviy iqtisodiyot rivojlanishining oʻziga xos xususiyati innovatsion mahsulot ishlab chiqaruvchi kichik va oʻrta biznes korxonalarini yanada oshirish hisoblanadi. Mazkur kategoriyadagi muvaffaqiyatli korxonalar sonini faol oshirish

uchun ularni paydo bo‘lishi va rivojlanishining ilk bosqichlarida moliyalashtirish muhim hisoblanadi. Innovatsion faol korxonalar rivojlanishining ilk bosqichlarida moliyalashtirish uchun yuqori riskli instrument hisoblanadi. Shu bois bunday korxonalar moliyalashtirishning an’anaviy shakllari qo‘llanilmaydi.

Innovatsion korxonalar moliyalashtirishning an’anaviy shakllariga xos bo‘lgan cheklovlar venchur kapitali kabi innovatsion shakl yordamida olib tashlanadi. [8, 25 b]

Tadqiqotlar natijasida venchur kapitali bu – rivojlanayotgan innovatsion kompaniyalar rivojining turli bosqichlarida bir vaqtning o‘zida boshqaruvida ishtirok etgan holda ustav kapitaliga kiritiladigan uzoq muddatli investitsiyalarning an’anaviy-innovatsion shaklidir. Bu kompaniyalar yuqori riskli, lekin potensial yuqori daromad keltiruvchi kompaniyalar bo‘ladi. “Venchur” atamasi inglizcha venture so‘zidan olingan bo‘lib, “riskli korxonalar yoki tashabbus” ma’nosini beradi. [10, 232 b]

Ilmiy adabiyotlar o‘rganilib, 1-rasmda venchur kapitalining quyidagi funksiyalarini ajratib ko‘rsatishimiz mumkin.

1-rasm. Venchur kapitalining asosiy funksiyalari.

Manba: muallif tomonidan ilmiy adabiyotlar tahlilidan manbalar asosida tuzildi.

Venchr kapitalining asosiy funksiyalaridan biz uning innovatsion va investitsion funksiyalarini iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishda ta'sir ko'rsatuvchi omil sifatida qarashimiz mumkin.

Innovatsion funksiyasi. Venchr kapitali iqtisodiyotning innovatsion transformatsiyalashuvi omili sifatida namoyon bo'ladi, innovatsion va ish faolligini jadallashtirishga yordam beradi, shuningdek innovatsion transformatsiyalashuv orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi.

Investitsion funksiyasi. Venchr kapitali yuqori texnologiyali yangi innovatsion kompaniyalar faoliyatini moliyalashtirish uchun mo'ljallangan. Venchr kapitali yuqori riskli investitsiyalar shakli sifatida bunday kompaniyalarning faol rivojlanishi, o'sishi va shakllanishiga yordam beradi. Venchr investitsiyaning pirovard maqsadi loyiha muvaffaqiyatli amalga oshgan taqdirda foyda olish hisoblanadi.

Venchr kapitalining asosiy o'ziga xos xususiyatlarini 2-rasmda ko'rib o'tishimiz mumkin:

2-rasm. Venchr kapitalining o'ziga xos xususiyatlari.

Manba: muallif tomonidan ilmiy adabiyotlar tahlilidan manbalar asosida tuzildi.

Bizning olib borgan tadqiqotimiz yo‘nalishi bo‘yicha venchur kapitalining o‘ziga xos xususiyatlari orasida innovatsion loyihalarga yo‘nalganligini alohida ko‘rishimiz mumkin. Chunki, venchur kapitalining ilmiy-texnik taraqqiyot bilan bog‘liqligi mablag‘larning iqtisodiyotning innovatsion sektoriga yo‘naltirilganligida namoyon bo‘ladi.

Venchur kapitali tushunchasining ajralmas tarkibiy qismi risk hisoblanadi. Risk venchur mablag‘lardan kutiladigan daromad bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri bog‘liq. Venchur kapitalisti innovatsion loyihani moliyalashtirishda o‘ziga qancha ko‘p riskni olsa, uning muvaffaqiyatli amalga oshishi natijasida shuncha ko‘p daromad olishni kutadi.

Investitsiya loyahasini amalga oshirishda venchur kapitalining o‘ziga xos xususiyati “yuqori risk – yuqori daromad” tamoyili hisoblanadi. Bu uni bank orqali moliyalashtirish va strategik moliyalashtirishdan farqlaydi.

Venchur kapitalining moliyalashtirishning boshqa turlaridan asosiy farqlari:

1. Venchur moliyalashtirishda kapital qo‘yuvchilar kiritilgan investitsiyalar yo‘qotish imkoniyatini va loyiha muvaffaqiyatli amalga oshgan taqdirda daromadning yuqori normasini oldindan baholaydilar.

2. Venchur moliyalashtirishda kapitalni o‘rtacha uch yildan besh yilgacha va undan ortiq vaqtga uzoq muddatli moliyalashtirish ko‘zda tutiladi.

3. Moliyalashtirishning kredit shaklidan farqli ravishda venchur kapitali loyihaga ustav kapitaliga badal ko‘rinishida investitsiyalanadi.

4. Venchur kapitalisti strategik sherigidan farqli ravishda kompaniya aksiyalari nazorat paketining egasi bo‘lishni nazarda tutmaydi.

5. Venchur kapitalisti loyihaning muvaffaqiyatli amalga oshishidan shaxsan manfaatdor. Shuning uchun u loyiha rivojlanishi samaradorligini oshirish uchun tez-tez turli xil maslahat, boshqaruv va boshqa xizmatlarni ko‘rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR (CONCLUSION/RECOMMENDATIONS)

Shunday qilib, venchur kapitali tushunchasini va iqtisodiy mohiyatini o‘rganib, shunday xulosaga kelishimiz mumkinki, venchur kapitali rivojlanishning innovatsion yo‘liga mo‘ljallangan iqtisodiyotning shakllanishida asosiy rol o‘ynaydi. Bunga venchur kapitalini investitsiyalarning boshqa muqobil manbalari bilan solishtirgandagi alohida o‘ziga xos xususiyatlari - rivojlanishi va shakllanishining dastlabki bosqichlaridagi innovatsion korxonalar kabi yuqori riskli ob‘ektlarga yo‘naltirilishi evaziga erishiladi. Bunda venchur kapitali o‘z g‘oya va tashabbuslari muvaffaqiyatli amalga oshgan va kerakli moliyalashtirilgan taqdirda ilm talab mahsulot va xizmatlarga ishlov berish va ishlab chiqish hisobiga iqtisodiyotni innovatsion modernizatsiyalashga yordam beradi.

REFERENCES

1. Keynes J.M. Alternative Theories of the Rate of Interest//Economical Journal. – 1937. – June
2. Дж. Р. Хикс Стоимость и капитал. –М.: Изд.группа «Прогресс», 1993. –488 с.
3. Gompers, Paul, and Josh Lerner. 2001. "The Venture Capital Revolution." Journal of Economic Perspectives, 15 (2): 145-168.
DOI: 10.1257/jep.15.2.145
4. Ю.П. Аммосов Венчурный капитализм: от истоков до современности. СПб.: РАВИ, 2004. – 372 с.
5. М.А. Федотов [HTML] Венчурное инвестирование как основополагающий фактор инновационного развития.// - Век глобализации, 2010 - cyberleninka.ru. (дата обращения 25.04.2020 г.)
6. Абдуллаев О.М., Фаттахов А.А., К.Ахмедов. Рақамли иқтисодиёт. – Т.:”LESSON PRESS” нашриёти 2020 йил. -686 бет. Ўқув қўлланма. Б. 518, 520-521, 530-531, 624-625.
7. Ғозибеков Д.Ғ. Инвестицияларни молиялаштириш муаммолари.//Иқтисод фанлари доктори илмий даражасини олиш учун диссертация 08.00.07.-Молия, пул муаммоси ва кредит. –Т.: 2002. Ўзбекистон Республикаси банк молия академияси. Б.18-19.
8. Белая книга. Приоритеты для прямого инвестирования в России. – СПб.: РАВИ, 2009.
9. Приходина Ю., Караева Э. Венчурные инвестиции: зона высокого риска и огромных доходов // РЦБ. – 2007. – № 4. – С. 19-20.
10. Жданова И.Ф. Русско-английский экономический словарь. –М.: Рус. яз., 1999. С. 880
11. Конкурентоспособность России в глобальной экономике. – М.: Международные отношения, 2007. – С. 120
12. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент.М.:Финансы и статистика, 1996. –С.21,28
13. Национальная система венчурного инвестирования /А.Т.Каржаув, А.Н.Фоломьев. –М.:ЗАО Издательства “Экономика”, 2006. –С.28.
14. Семенова Е. Возможности инновационного типа развития//Экономист. – 2006. -№3. –С. 14-26
15. <https://www.nvca.org> – АҚШ миллий венчур капитали ассоциацияси сайти.
16. <http://www.evca.co.uk> – Европа венчур капитали ва тўғридан-тўғри инвестициялаш ассоциацияси сайти.

---

17. Вранович Е.В., Мичурина О.Ю. Венчурный капитал в инновационном развитии эконимики//Актуальные проблемы экономики и права. – 2013. - №4(28). –С. 113-118.